

КУРС: ОСНОВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГІРСЬКИХ РЕГІОНІВ

ЛЕКЦІЯ 10. РОЗВИТОК СТАЛОГО ТУРИЗМУ В ГОРАХ

Стаття 9 Карпатської конвенції

Сталий туризм

- 1. Сторони вживають заходів для сприяння **сталому туризму в Карпатах**, який приносить користь для місцевого населення та базується на неповторній природі, ландшафтах та культурній спадщині Карпат, та посилюють з цією метою співпрацю.
- 2. Сторони проводять політику, спрямовану на сприяння транскордонній співпраці для підтримки розвитку сталого туризму, **розробляючи координовані або спільні плани управління транскордонними чи прикордонними природоохоронними територіями та іншими об'єктами, що становлять інтерес для туризму.**

Сталий туризм

Протокол про сталий туризм до КК, 2017 р. не ратифікований Україною

- **Стаття 4**
Погодження політик, спрямованих на планування, розвиток сталого туризму в Карпатах та управління ним
- **Стаття 5**
Інтеграція цілей сталого туризму в Карпатах до секторальних політик
- **Стаття 6**
Участь регіональних та місцевих органів влади та інших заінтересованих сторін
- **Стаття 7**
Міжнародне співробітництво
- **Стаття 8**
Просування Карпатського регіону як центру сталого туризму
- **Стаття 9**
Розробка, реалізація та просування продуктів, послуг та пропозицій у сфері сталого туризму в Карпатському регіоні
- **Стаття 10**
Забезпечення спільних високоякісних стандартів сталого туризму в Карпатах
- **Стаття 11**
Підвищення внеску туризму в сталий розвиток місцевої економіки в Карпатах
- **Стаття 12**
Управління туристичними потоками в Карпатах з метою створення переваг для довкілля та сталого економічного місцевого розвитку...

ТУРИЗМ ЯК галузь господарювання

Туризм є одним із найдинамічніших елементів господарства в світі. Розвиток різних форм туризму приводить до **щораз більшого використання природного середовища, а отже, зниження його якості**. Негативні зміни в середовищі з'являються найчастіше там, де розвиток туризму відбувається там, де він не є контрольованим. Туристичний рух та інвестиційні процеси, пов'язані з розбудовою інфраструктури, створюють для природного середовища загрози, схожі до тих, які відбуваються внаслідок розвитку промисловості, урбанізації чи транспорту. **За оцінками експертів, роль (частка) туризму в деградації довкілля становить 5-7%**

Негативний вплив туризму на довкілля

- ❑ забір землі й води (туристична інфраструктура займає значні поверхні і використовує значні об'єми води);
- ❑ забруднення повітря (автомобільний транспорт);
- ❑ забруднення поверхневих вод (наприклад, стоки від готельних об'єктів);
- ❑ деградація ґрунтів і рослинності внаслідок витоптування й гірськолижних занять;
- ❑ зміни кількості тварин через турбування тварин у місцях антропопресії та їхня загибель для потреб туристичної гастрономії і сувенірного промислу

Туризм в Карпатах

- ❑ Рекреаційно-туристична діяльність в Українських Карпатах **завдає шкоди природному і культурному середовищу через інтенсивне будівництво туристичної інфраструктури і фрагментацію лісових масивів, активну урбанізацію традиційних відпочинкових центрів.**
- ❑ У регіоні актуальними стали проблеми **регулювання масових форм туризму**, дотримання природоохоронних вимог у разі впровадження екотуристичних ініціатив, а також обґрунтування форм сталого розвитку рекреаційно-туристичної діяльності.

Туризм в горах

- Вплив туризму на природне довкілля часто окреслюють як «агресивне». Експансія масового туризму особливо негативні наслідки мала в гірських районах світу, передусім в Альпах, Скелястих Горах, Західних Карпатах, Гімалаях, Шотландських горах.

Туризм в горах

- Гірське середовище з погляду специфіки і різноманітності особливо вразливе до різних форм господарського впливу. Негативні наслідки туристичної діяльності в гірських умовах призводять до порушення рівноваги гірських екосистем, які дуже важко піддаються відновленню.
- Найбільш характерним процесом, пов'язаним з туристичним впливом у гірських геосистемах є **ззеліснення** (через будівництво гірськолижних трас, доріг) та **експансію туристичної забудови і зменшення заліснених та сільськогосподарських територій.**

Вплив туризму

- Відчутних змін зазнають найцінніші території у гірських регіонах - **природоохоронні, зокрема, національні парки**. У багатьох гірських національних парках зафіксовано надмірний туристичний рух, який веде до негативних екологічних наслідків, що характерні для масового туризму. Одночасно туризм також негативно впливає на суспільно-культурне середовище. З туризмом пов'язані такі явища, як комерціалізація регіональної культури, втрата автентичності регіональної культури, погіршення якості життя локальних мешканців (зростання злочинності, алкоголізм тощо). Ці явища значною мірою охопили низку гірських туристичних регіонів.

Вплив туризму

- Стає очевидним, що розвиток туризму та якість природного середовища між собою тісно пов'язані. Тому дуже важливе таке планування туризму, яке б дало змогу узгодити розвиток туризму і збереження природного середовища. У туристичних проектах повинні бути детально опрацьовані соціальні й екологічні наслідки туристичного розвитку певної території. Важливо до участі у плануванні туристичних об'єктів залучати представників місцевої громади. Для охоронних територій (національні і ландшафтні парки) доцільно визначати туристичну ємність для основних екосистем, гірських долин, гірських хребтів.

Туризм в горах

Останні десятиріччя засвідчують розвиток нових форм туризму, орієнтованих на **обмеження негативних наслідків з туризму**. У різних країнах з'явилися програми з туризму, орієнтовані на гармонізацію відносин між туризмом і природним середовищем. Серед них такі:

- - зелений туризм,
- - екотуризм,
- - зрівноважений туризм.

На практиці ці альтернативні напрями туризму передбачають обмеження нового туристичного будівництва і ширше використання локальної нічліжної бази, передусім житла місцевих мешканців, пропагування екологічних видів транспорту, впровадження проєкологічних технологій для найбільш поширених форм туризму (відпочинковий, піший), а також підвищення екологічної свідомості туристів і місцевих жителів

Карпатський регіон України

Карпатський регіон України після спаду 80-90-х років ХХ ст. на початку ХХІ ст. знову відчуває зростання туристичної активності, що виявляється в розбудові туристичної інфраструктури та збільшенні інтенсивності туристичного руху.

З огляду на задекларовані пріоритети щодо сталого розвитку Карпатського регіону, постає необхідність розробки екологічних засад розвитку туристичної галузі. Це потребує з одного боку, **оцінки природно-ресурсного потенціалу для потреб туристичного господарювання та визначення стійкості природних компонентів до туристичних навантажень**, з іншого, - **обґрунтування системи заходів щодо модернізації основних форм туристичних занять у регіоні згідно з природоохоронними вимогами й інтересами місцевого населення та самих туристів.**

Карпатський регіон України

- ❑ Важливою є розробка нових вдосконалення наявних туристичних продуктів, зорієнтованих на ефективне використання природничого, етнографічно-культурного, людського та інфраструктурного потенціалу регіону.
- ❑ Зокрема, Українські Карпати сприятливі для розвитку таких модельних форм сталого туризму і пов'язаних з ними продуктів, як екотуризм та сільський туризм

Основні впливи туристичної діяльності на природне середовище в Українських Карпатах

- ❑ туристична інфраструктура (транспортна, нічліжна, відпочинкова, гірськолижна) через створення антропогенно модифікованих гірських комплексів;
- ❑ забруднення навколишнього середовища: поверхневих вод стоками з туристичних об'єктів, погіршення стану повітря в туристичних центрах через надмірне використання індивідуального автотранспорту;
- ❑ рекреаційна дигресія ґрунтово-рослинного покриву і рельєфу на гірськолижних спусках та пішохідних трасах.

Основні негативні наслідки, зумовлені туристичною діяльністю в Карпатах

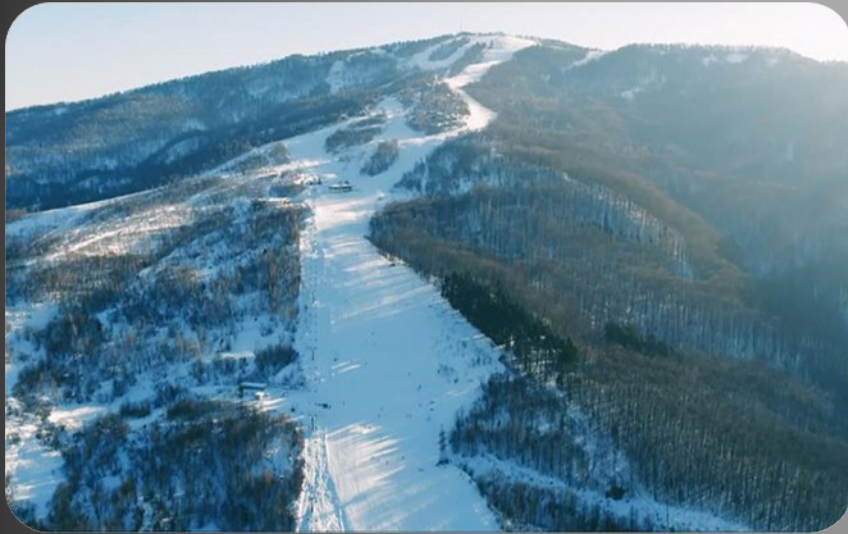
- Швидка розбудова нових великих туристичних комплексів, що відбувається в дуже інтенсивний спосіб зі значним впливом на природне середовище (гірськолижні комплекси «Буковель» на Івано-Франківщині, Мігове на Буковині та Волосянка і Плай на Львівщині). Тут виконують значні обсяги земляних робіт, проводять інженерно-технічні заходи та знеліснення території;

Мигово, Чернівецька область

Кострино, закарпатська область

Основні впливи туристичної діяльності на природне середовище в Українських Карпатах

- Збіднення традиційного ландшафту гірських сільських територій унаслідок урбаністичної туристичної забудови. У разі **багатоповерхові готельні комплекси і бази відпочинку порушують малоповерховий стиль забудови сільських місцевостей та знижують естетичні властивості територій.** Такі тенденції властиві провідним туристичним центрам (Яремча, Славське, Косів) та багатьом закарпатським

Основні впливи туристичної діяльності на природне середовище в Українських Карпатах

Інтенсивна туристична антропопресія рослинності й ґрунтів у зеленій зоні туристичних центрів ([Яремча](#), Ворохта, Славське, Рахів) та поблизу визначних туристичних місць (гірські вершини [Говерла](#), Петрос; водоспади - Пробій, [Кам'янка](#), Манявський; природно-культурні комплекси Манявський скит, Урицькі скелі, Скелі Довбуша у Бубнищі). Вона виявляється передусім на туристичних стежках, магістральних шляхах та відпочинкових майданчиках.

Основні впливи туристичної діяльності на природне середовище в Українських Карпатах . Г. Говерла

Основні впливи туристичної діяльності на природне середовище в Українських Карпатах

- Сучасний етап розвитку туризму в регіоні супроводжується значною активністю в розбудові об'єктів **малоформатної нічліжної бази - агроосель, котеджів, міні-пансіонатів.** Ця туристична забудова концентрується довкола населених пунктів і локалізується поблизу атракційних природних об'єктів - лісових масивів, долин гірських потоків. Експансія цієї забудови веде до **витіснення та зменшення площі сільськогосподарських угідь та зубожіння традиційного ландшафту.**

Агрооселі в Карпатах

Туризм в об'єктах ПЗФ

Відповідно, на природоохоронних територіях Українських Карпат останніми роками також виявляються негативні тенденції впливу рекреаційно-туристичної діяльності на природне середовище. Серед них: надмірне туристичне навантаження на ознакованих туристичних стежках (Карпатський національний парк, Карпатський біосферний заповідник), значне навантаження та засміченість найбільш відвідуваних місць у національних парках:

«Карпатський» - Говерла, Скелі Довбуша;

«Синевир» - поблизу озера Синевир;

«Сколівські Бескиди» - водоспад Кам'янка, Урицькі Скелі;

навколо Вижницького національного природного парку - об'єкти Кам'яного кільця;

у межах Поляницького регіонального ландшафтного парку - комплекс Скель Довбуша.

Туризм в об'єктах ПЗФ

- ❖ Часто екотуристичні ініціативи в Українських Карпатах перетворюються у різновид масового туризму. Зокрема, екоосвітні стежки (тематичні) в національних природних і регіональних ландшафтних парках часто не виконують своїх функцій, туристичні потоки тут не регульовані, деградований стан поверхні стежок створює поганий імідж для карпатського екотуризму. Доступ до визначних об'єктів призвів до надміру гастрономічних і нічліжних об'єктів (Скелі Довбуша у Поляницькому РЛП та водоспад Кам'янка в НПП «Сколівські Бескиди»). Бажання привабити туристів змушує «відкривати браму» на цінних природних територіях для екологічно шкідливих видів туризму - автомобільного, у тім числі джипінг, гірськолижних занять.

Туризм в об'єктах ПЗФ

- До потенційно небезпечних для природного середовища об'єктів і заходів у парках належать: комплекс фрістайлу в підніжжі Говерли як об'єкт масового туризму в Карпатському національному парку, гірськолижні комплекси в Ужанському національному природному парку, проведення ралі на позашляховиках ґрунтовими дорогами у Вишніцькому національному природному парку.

Туризм в об'єктах ПЗФ

Спорткомплекс Заросляк на території Карпатського НПП

Карпатський НПП: озеро Несамовите...

Туризм в об'єктах ПЗФ

Для Карпатського регіону актуальною є оцінка впливу рекреаційних навантажень на природні комплекси. У ході рекреаційних навантажень зазнають змін різні компоненти природних комплексів. За показниками стану цих компонентів ідентифікують стадії рекреаційної трансформації (дигресії) природного середовища. Найчастіше для оцінки ступеня дигресії природних комплексів Карпат у разі рекреаційних навантажень використовують ознаки, пов'язані зі змінами рослинного і ґрунтового покриву.

Цей ряд можна навести в такій послідовності: **рослинність (у тому числі лісова) - ґрунти - рельєф - геологічний субстрат.**

З огляду на це різні за значимістю рекреаційні навантаження найліпше відображені станом модифікації одного з компонентів цього ряду: **на ранніх стадіях рекреаційної дигресії природного середовища його стан фіксують у ґрунтово-рослинному покриві, на завершальних - у складових геолого-геоморфологічного середовища.**

Стадії трансформації рельєфу в горах

- Загалом у разі гірськолижного і пішохідного навантаження можна виділити чотири стадії трансформації рельєфу на схилах. За обох видів рекреаційного навантаження можна ідентифікувати такі стадії трансформації рельєфу:
- **початкову** з локально розвинутим мікрорельєфом механічної деформації;
- **ембріональну** - з первинними мікроформами пішохідного чи гірськолижного перетворення поверхні (мікроулоговини, колії);
- **зрілу** - з характерними мікроформами пішохідного чи гірськолижного туризму, що змодельовані схиловими процесами, структурою деревостану і геологічного субстрату;
- **завершальну** - з вираженими формами деградації схилових стежок і гірськолижних трас.

Протокол про сталий туризм до КК

- ❑ промоція Карпатського регіону як центру сталого туризму;
- ❑ забезпечення спільних високоякісних стандартів розвитку сталого туризму в Карпатах;
- ❑ управління туристичними потоками та туристичними центрами в Карпатах з метою позитивного впливу на довкілля та сприяння місцевому сталому економічному розвитку менш розвинених територій;
- ❑ управління впливом розвитку туризму на біологічне та ландшафтне різноманіття Карпат;
- ❑ управління впливом розвитку туризму на довкілля;
- ❑ управління впливом розвитку туризму на соціально-економічний та культурний розвиток Карпат;
- ❑ моніторинг впливу політики та стратегій на сталий розвиток туризму в Карпатах.

Основні досягнення щодо впровадження сталого туризму в Українських Карпатах

- ❖ використання природоохоронних територій (біосферні заповідники, національні і ландшафтні парки) для розвитку пізнавального і кваліфікованого туризму;
- ❖ добра збереженість культурної й етнографічної спадщини місцевих жителів, що сприятлива для розвитку різноманітних форм сталого туризму;
- ❖ відродження сільського туризму і перетворення його в один з маркових продуктів української частини Карпатського регіону;
- ❖ інституційне забезпечення впровадження елементів сталого туризму через регіональні туристичні асоціації, природоохоронні установи, місцеві органи самоврядування та робочі групи з розвитку окремих форм туризму;
- ❖ нагромаджений досвід впровадження державними і громадськими організаціями проектів зі сталого туризму на регіональному і локальному рівні.

Що потрібно робити в майбутньому

- ☀ звернути увагу на вжиття низки проекологічних заходів стосовно туристичної інфраструктури регіону:
 - очищення стічних вод закладів розміщення (туристичні комплекси, бази відпочинку, місця концентрації індивідуальних засобів розміщення),
 - упорядкування і забезпечення стійкості піших шляхів, протиерозійне облаштування гірськолижних трас та під'їзних гірських доріг;
- ☀ детально опрацювати екологічну компоненту в інвестиційних проектах розбудови великих і середніх туристичних комплексів, забезпечити моніторинг стану довкілля під час будівництва, експлуатації та функціонування комплексів.

Що потрібно робити в майбутньому

- зламати стереотип спрощеного уявлення про екотуризм, що заснований на низці ініціатив у галузі екоосвіти чи активного туризму. Для регіону потрібно розробити **концепцію і програму розвитку екотуризму з використанням досвіду «більш екотуристично облаштованих регіонів» - Піренеїв, Альп, Балкан та сусідніх карпатських держав;**
- забезпечити ринкове оформлення екотуризму, яке в Українських Карпатах наразі перебуває **в стані громадсько-державних ініціатив**. Лише створення кількох маркових екотуристичних продуктів дасть змогу призупинити сучасну тенденцію не вельми вдалих екотуристичних ініціатив, що часто шкодять природному середовищу. Тут необхідна співпраця науковців, практиків туризму та місцевих громад.

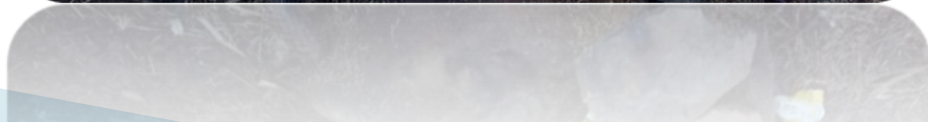
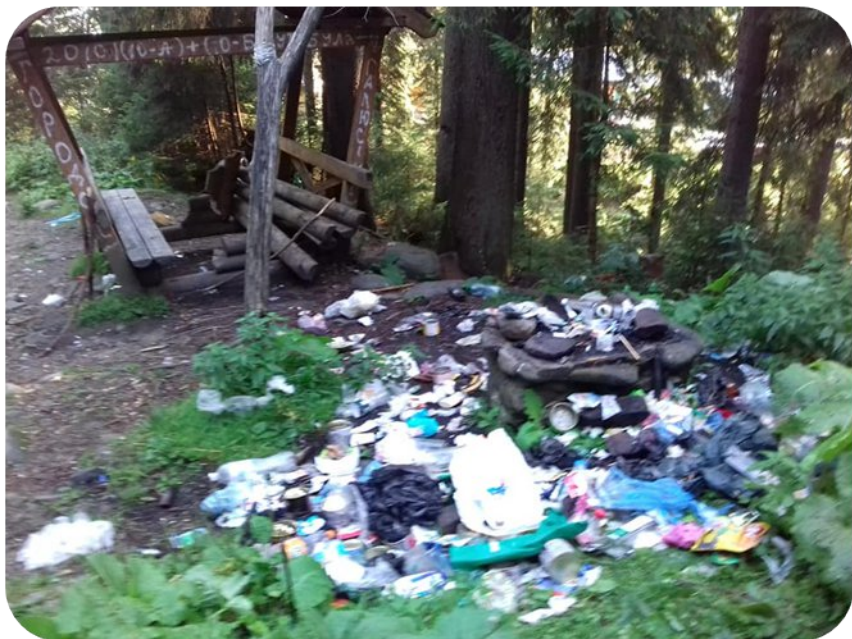
Території ПЗФ і розвиток туризму

- Аналіз засвідчує, що за показниками ступеня розвитку інфраструктури та інтенсивності туристичного руху національні парки Українських Карпат можна поділити на два типи:
 - **інтенсивного** («Карпатський», «Гуцульщина», «Синевир» («Сколівські Бескиди») і
 - **екстенсивного** («Вижницький», «Зачарований Край», «Верховинський», «Бойківщина») туристичного освоєння.
- Кожен з рекреаційних типів національних парків потребує розробки певних стратегій сталого розвитку туризму із конкретизацією планів дій для кожного з парків

Карпатський НПП, ур. Заросляк

Говерла...

Території ПЗФ і розвиток туризму

Для парків першого типу (**інтенсивного**) з вираженою рекреаційно-туристичною функцією - у моделі сталого розвитку туризму **потрібно передбачити такі заходи:**

- природоохоронні, а також підвищення рівня комфорту відпочинкових і оздоровчих закладів;
- модернізацію місць масового відпочинку і туристичної інфраструктури, розосередження туристичних потоків та зменшення навантаження на природні комплекси;
- ширше впровадження екологічних форм туризму (пізнавальний, кваліфікований) та агротуризму.

Території ПЗФ і розвиток туризму

Для парків **другого типу з екстенсивним розвитком** туризму існує можливість адаптації до моделей сталого розвитку, використовуваних у національних парках європейських країн. Ці моделі повинні бути спрямовані з одного боку

- - на збільшення потоку туристів до цих парків, а з іншого
- - на розбудову інфраструктури для екологічно орієнтованих форм туризму.

Серед першочергових заходів тут треба передбачити створення візит-центрів і екоосвітніх центрів, розробку й облаштування маршрутів, підготовку і забезпечення трас для кваліфікованого туризму, створення тематичних і екоосвітніх стежок, підготовку турпродуктів, орієнтованих на ознайомлення з місцевими природними і культурними цінностями, а також розбудову нічліжно-гастрономічної мережі в охоронній зоні парку.

Території ПЗФ і розвиток туризму

В національних парках Карпатського регіону існують передумови для розвитку широкого спектра форм екотуризму. Базовою формою екотуризму повинен стати пізнавальний природничий, що має опиратися на розвинену мережу дидактичних і тематичних стежок. **Гірські карпатські парки мають найліпші можливості для розвитку пішохідного туризму, скелелазіння, спелеотуризму.** **Водний туризм** має шанси для подальшого розвитку у Вижницькому та Карпатському національних парках. **Етнографічний туризм** може стати з часом візиткою національних парків «Гуцульщина», «Сколівські Бескиди», «Ужанський» та «Бойківщина».

Туризм в карпатах : нові форми

- Для сільських туристичних місцевостей Українських Карпат доцільно запровадити нові для регіону туристичні заняття, такі як спеціальне **агротелярство, зооутки в агрогосподарствах, польові ігри нової генерації, гіпотерапія, різні типи агророзваг, а також перебування в історичних селах, участь у місцевих фестивалях, навчання народних ремесел**. Оскільки цей регіон має надзвичайно багату історико-культурну спадщину, то значно популярними тут можуть бути **пропозиції етнографічного характеру**.
- До основних рекомендованих продуктів з сільського туризму в Українських Карпатах, що можуть створити значний попит серед туристів, належать: **культурні тури по майстернях народних умільців, етнокультурні тури з відвідування цікавих атракцій, організація фестин, пов'язаних з сільськогосподарськими традиціями**.
- Розширення спектра етнографічних послуг у сільському туризмі повинно бути зосереджене на **відродженні сільських вечорниць та забав, створенні спеціальних анімаційних програм, розробці тематичних маршрутів з використанням багатой культурної спадщини**. Значну роль у рекламі етнографічних продуктів і послуг у сільських місцевостях повинні відіграти регіональні та національні туристичні ярмарки.

Політика сталого розвитку в туристичній галузі Українських Карпат

- зменшення негативного впливу функціонування туристичної інфраструктури та доміантних видів туристичних занять (гірськолижного, відпочинкового, кваліфікованого, пішого);
- для адміністративних областей Карпатського регіону існують можливості ефективнішого використання природних та історико-культурних ресурсів і вдосконалення інфраструктури з метою забезпечення елементів сталого розвитку як традиційних туристичних занять (оздоровчо-відпочинковий, гірськолижний, піший) та ширшого впровадження нових туристичних продуктів з екологічного, етнографічного та сільського туризму;
- **як пріоритети в політиці сталого туризму в Українських Карпатах потрібно визнати прискорений розвиток екологічного туризму з широким використанням потенціалу національних парків і біосферних заповідників та сільський туризм, що опирається на багату етнокультурну спадщину.**

До чого ми прагнемо? Це?

р.Тиса

Чи, все ж таки, це!!!

